

Алеко Константинов

Пази боже сляпо да
прогледа

Синът служеше в едно от чуждестранните агентства в Цариград. Бащата, дядо Петко Белокръвчанина, живееше в едно село в Северна България; ако и стар, неволята го нудеше да пори с ралото гърдите на майка България, за да поддържа бабичката си и своето бедно, жалко съществуване.

Негово високоблагородие Христофор Белокровский беше едно време сополиво, одърпано, зацапано хлапе, което се ваяше в нечистотиите на селското купище. Консулт мина през тяхното село в този ден, когато свършено случайно детето беше изкъпано: изкъпано беше, защото прасето, като излязло из обраслата локва, детето се спуснало към него, хванало го с една ръка за ухото, с друга за четината и искало непремешю да го възседне; да го яхне не могло, но успяло да налепи на кълчищената си ризка всичките хубости, които прасето е могло да понесе от гнилото блато. Тогава чак майка му се е наумила, че детето има нужда от къпане, и след като му стоварва *десетина оки* бой на гърба, гурнала го в коритото с ризката заедно: първата вода се превръща на боза, втората на непрозрачна мътилка, че трета, че четвърта, та чак петата вода се избистря и из нея изскача едно чистичко, черноокичко, хубавичко бяло-червено момченце, с живи, хитри очички. Седи хубавецът в натура срещу огъня, седи и майка му отстрана и му суши ризката. Хем я суши, хем по-гледва чедото си и май-май че се съмнява дали е туй нейното чедо, дали не е. Облича му ризката и го изважда да се припече на слънце и да му изпощи главицата. Свършва и тази операция, причесва му косата и баш в тази минута се зачуват звънци; от завоя изскоква един файтон и спира до тяхната къща, на кръчмата. Консулт.

– Хайде, мама, иди сега при оня чичо – учеше майката чедото си, – иди при него и му кажи: „Чичо, дай пет пари.“

И отиде момченцето. Консулт беше извадил от чантата си закуски и си подкрепяваше силите. Детето се изправи недалеч от масата и като ухапа пръст, следеше хапките на пътника и подсмърчаше. Консулт го забележи и зачудено впери очи в него – за пръв път му се падаше случай да срещне такова чисто дете из нашите села, чисто и хубавичко. То хувички ги има много, но не личат чъртите им под нечистотиите, които покриват цялото им тяло.

– Чичо, дай пет пари! – каза детето и веднага засрамено си наведе и извъртя главата със ухапан пръст.

Гавазинът обясни на консула, че детето иска пет пари.

– Защо ти са пет пари? – попита гавазинът по поръка на консула.

Но детето бе научено само да поиска пари, не бе му казала майката

защо му са пари и затова вместо отговор то повтори:

- Чичо, дай пет пари! – и пак се засрами.
- Как ти е името? Как те викат? – попитаха детето.
- Ристу! – отговори то.

Гавазинът обясни, че името на детето е Христо.

Дали по някои частни, семейни обстоятелства, дали по племенна симпатия (консулт беше славянин) – кой знай, но той усети едно влечение, смесено с жалост, към туй хубавичко, бедно българче и в няколко минути в ума му се роди една блага идея; роди се, разви се и израсте в цял план: да вземе със себе си и да възпита това дете.

Гавазинът повика майка му, майката повика баща му и се почнаха преговорите. Цял час се продължаваха увещанията. Дойде и кметът, дойдоха и други селяни; почнаха и те да придумват родителите и най-сетне с черпня, със сълзи убедиха ги да дадат чедото си на консула, да се изучи, да стане човек, та да видят и те покой на стари години.

Седна консулт във файтона, намести при себе си малкото селянче, зави го с един шал; трепнаха конете, дръпнаха звънциите и в един облак прах изчезнаха пътниците...

* * *

Консулт не прати Христа веднага в странство, защото не искаше да го отргне от родната му почва; а го остави цели пет години в българско училище. От време на време той го караше да пише на родигелите си, а заедно с писмата притуряше и по нещо армаганец. Като свърши българското училище, Христо замина да следва наука в странство. Насаниха го в един пансион и го зачислиха в гимназията. Облече Христо красива униформа със златни копчета, фотографира се и изпрати боядисан портрет на родителите си. То беше радост, то беше гордост за тия бедни селяни да гледат, да целуват този портрет, да го сочат на който мине-замине...

Христо се подписваше отпърво в писмата си: „Ваш покорен син – Христо“ и описваше надълго и нашироко живота си в пансиона. Сетне почна да пише по-кратки и по-сухи писма с подпис: „Ваш син – Христофор“. Още по-сетне писмата захванаха да се явяват по-рядко и по-рядко. Най-подир обади се той, когато постъпи в Института за възточните езици с едно писъмце в няколко реда, подписано: „Ваш – Хр. Белокровский“, и след туй вече не чува какво става с него...

А ето какво стана: гурна се Христо с главата надолу в кипящото море на шумното гостоприемно общество и когато вълните го

изтласкали на един бряг, той се сети разделен с цяло море от своето минало. – Той сам повярва, че е аристократ.

„Пази боже сляпо да прогледа!“ – казва българската поговорка и много на място го казва. Не от прогледналия физически слепец се отваряща българинът, а от слепеца – простак, издигнат от нищожество, от тинята, благодарение на случайни обстоятелства, достигнал, без разбор на средствата, до висота, която той омърсява със своето присъствие...

Господин Белокровский свърши института. Консултът, престарял вече, продължаваше да го поддържа до последния ден на курса и сетне, като го снабди с нужните средства, препоръча му да се завърне в отечеството си. Белокровский не послуша съвета и още няколко пъти поиска пари от своя благодетел, а когато последният му заяви, че е готов да му по-могне само под условие, че ще се завърне на родината си, нашият дипломат му написа едно грубо писмо в което заявяваше, че прекъсва с него по-нататъшните сношения. Консултът и тук не се обезкуражи, той дълго време е служил на Възток и е запознат с грубостта и невъзпитаеността на възточните хора, и за да изпълни дълга си докрай, той употреби влиянието си и изходатайствува за Белокровский място в едно от агентствата в Цариград.

* * *

Ходят българи търговци в Цариград, овни продават. Като се срещнат с тогоз, с оногоз, от дума на дума научават се, че в еди-кое си *консулато* има един българин, Белокровский, барабар с консула. Връщат се търговците в България, ходят по селата и сбират овни, па тук приказка, там приказка и в България се разчува, че в еди-кое си консулство в Цариград има българин, Белокровский, барабар с консула. Разчува се и в дядо Петковото село.

– Кой ще бъде този Белокровский? А бре, селяни, да не е на дяда Петка Белокръвчанина детето бре?...

Питат дяда Петка:

– Ох, не зная, дядовото, не зная; писа ми едно време, писа, па престана; за консул се учеше, ама жив ли е, умрял ли е, не зная.

– Жив е, дядо Петко, жив е. В еди-кое си консулато в Цариград бил, барабар с консула.

– Истина ли бре, селяни?

– Истина, дядо Петко!...

* * *

Продаде дядо Петко една нивица, взе някоя пара, нарами торба с хляб, хвана тоягата и „Сбогом, жено! – Прощавайте, селяни!“ – Сбогом, мъжо! – На добър час, дядо Петко! – и замина за Цариград... Прегърбен от трудове и неволи, прегърбен от старини, крачи дядо Петко към... Цариград!... Стига Габрово, заминува го, поемва Балкана... Ох, чедо! Мило си, чедо!...Превалява Св. Никола, минува Шипка, Казанлък, Загора... Спира се, почива, похапва, поспива и пак закрачва...

– Далеч ли е, чичо, Цариград? – пита дядо Петко работните селяни.

– Далеч е, дядо, далеч е! Ами за какво си се накарал чак до Цариград, дядо?

– Син имам там, дядовото, снн, барабар с консула е там, в консулатото!...

Стига дядо Петко Едрене. Град голям, като плъзнал оня ти свят – да се замае главата на човека!... Вижда старецът една чешма, спира се, мокри си вкокалените опинци, ръси си студена вода на главата, поседва да почине малко на къшката около шадравана и пак закрачва напред. Пита, разпитва и християни, и турци накъде е Цариградският път и бърза да излезе във от града и там, на полето, да подкрепи със сън старческите си сили. Сипнала несипнала зора, става дядо Петко, попретегне се, поизпращат вкочанените стави, нарами торбицата и пак повлачи подбитите нозе...

– Далеч ли е, аго, Цариград!

– Далеч е, дядо, далеч е!...

Многи мина, малко остана. Напряга бедният старец последните сили и пристъпва... Минуват още ден, два, пет дена, гледа странникът – сегиз-тогиз железница изфучи край него и се изгуби из мъглата... Ех, где да е дядо вътре, досега би видял чедото си, би му се накарвал!... Ама сиромаш е дядо, не може да плати за железница... Минуват още два дни...

– Далеч ли е, аго, Цариград?

– Близо е, дядо, близо е, половина ден път!

– Да си жив аго, за добрата дума! – отговаря дядо Петко – и ободрен от близостта, почва по-бодро да крачи и замръква пред самия град.

Уморен е дядо Петко, но хваща ли го сън?... Задреме малко и ето чедото му, Христо, изпъкне пред очите му, таквози, каквото си го знае на портрета, с жълти копчета, па се спусне да го прегърне и... стресне се дядо, пробужда се. Пак задреме, и ето чедото му Христо, по ризичка, зацапанничко и на кълчищената риза жълти копчета...и тези копчета светят, бляскат... смеят се, всичките копчета се смеят... не, не се смеят,

ами дрънчат, дрънчат като звънци... много, много звънци... облаци прах... и в праха звънци... и дядо тича подир звънците, тичат след него и селяните и викат, хеей, беей!... Тича дядо и ха да стигне звънците, спъва се в една купчина жълти копчета, копчетата се пръскат и почват да дрънкат и се смеят... Стрясва се дядо Петко, събужда се, зора едва-едва се сипва, а около него по полето цяло стадо овни, дрънчат със звънците и блеят. Стана старецът, нарами торбица, прекръсти се и след малко потъна в спящите още улици на грамадния град. Видя той едно кафене отворено, слугата по чехли полива с ибрик и подмита пред вратата, между къшка, на който бяха насядали вече някои ранобудни старци-турци. Отби се и дядо Петко:

– Сабах-хаир-олсун!

– Аллах-разъ-олсун! – отговарят старците и сторват място за нашия пътник.

От дума на дума, разприказват се, разпитват го откъде е, защо е дошъл. Дядо Петко им разправя, че е дошъл при сина си, който е барабар с консула, в еди-кое си консулато. Турците го похвалват, че е отхранил таквози чедо, и му поръчват кафе. Изпива дядо кафето, изпушва лула тютюн, дават му турците едно момче да го заведе чак до консулатото...

Дядо Петко влезе в консулатото. Гавазинът го погледна отвисоко, но сетне се смекчи, като у каза старецът, че е баща на Белокровский.

Той спи още, дядо, ще почакаш един час – каза му гавазинът, българин, и го въведе в стаята на портиерина, гдето го гостиха с чай.

– Ами защо спи още, нали съмна отдавна? Да не е нещо болен? – пита със стегнато сърце старецът.

– Не е болен, дядо, здрав е. Те така спят, големците – отговаря гавазинът.

– Ами че той големец ли е? – пита дядо Петко и сърцето му трепери от радост, чаят се разлива от чашата и попарва ръката на дядо, но той не сеца.

– Големец е, дядо, големец е. Блазе ти, че имаш такъв син.

– Големец, а? Хе, хе, хе! – сърцето на дядо Петко ще изхвъркне. – Ами той не ви ли е говорил нещо за мене... а?...

– Не ни е говорил, дядо, той с нас много-много не приказва. Все с консулите има работи.

– Тъй, а? С консулите? Хе, хе, хе!... Ами с пашата приказва ли? – пита старецът, като се наслаждава предварително от отговора.

– Кой ти гледа пашите, той с везиря приказва.

– С везиря! Па има хас да речеш, че и със султана приказва – пуца

предпазливо блаженият старец.

– Разбира се, че и със султана.

– И със султ... – сълзите задавиха стареца, не може той да понесе толкова щастие и рука неудържим поток от радостни, блажени сълзи.

Звънецът възвести пробуждането на големеца. След половина час, когато слугата му внесе чай, гавазинът, последван от дядо Петка, почна да възлиза по стълбите, като кроеше в главата си план как да устрои срещата, за да излезе по-ефектен сюрприз... И реши да почука на вратата и да въведе бащата без предварителен доклад. И наистина почука, отвори вратата и бутна дядо Христо в стаята...

– Баща ви, ваше високоблагородие! – извика тържествено гавазинът. Докторът остана като гръмнат, изтърва чашата с чая... и колебанието му трая само една секунда... Той скочи от стола си и като изгледа с най-голямо презрение баща си, изрева:

– Как?! Как ти смееш да ми водиш в кабинета такива...

– Христо!... Чедо!... – изтръгна от гърдите си дядо Петко.

– Изведи го! – кресна докторът с разтреперан глас и като грабна от масата една шепа пари, подаде ги грубо на гавазина и му изръмжа със стиснати зъби: – На, дай му тези пари, па да се махне оттука, чу ли?

– Слушам, ваше високоблагородие!...

И негово високоблагородие Христофор Петрович Белокровский затръшна ядосано вратата.

Пази боже сяпю да прогледа!

КРАЙ

Източник: Словото

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/3714>]